

Rikosseuraamusviraston monisteita 6/2003

Vankien sijoitus ulkopuoliseen laitokseen vuonna 2002

Vuokko Karsikas

29.10.2003

VANKIEN SIJOITUS ULKOPUOLISEEN LAITOKSEEN VUONNA 2002

Rikosseuraamusvirasto 29.10.2003
Vuokko Karsikas

SISÄLLYS

1. Ohjaus- ja seurantaryhmä	2
2. Sääöstäusta ja toiminnan rahoitusperiaatteet	3
3. Sijoitetut vangit	4
4. Yhteistyö vankiloiden sekä päihdehuolto- ja kuntoutuslaitosten kesken	6
4.1 Edellytykset sijoituslaitoksille	7
4.2 Yhteistyölaitokset	8
5. Yhteistyö vankiloiden ja kotikuntien kesken	11
6. Rahoitus	12
7. Sijoitetun vangin valvonta	13
8. Yhteenveto ja johtopäätökset	14

1. OHJAUS- JA SEURANTARYHMÄ

Rikosseuraamusviraston johtoryhmä asetti 1.11.2001 vankilan ulkopuolisessa laitoksessa tapahtuvan vankien kuntoutuksen ohjausta ja seurantaa varten ohjaus- ja seurantaryhmän, jonka tehtävänä on seurata vankilan ulkopuolisessa laitoksessa vangeille järjestetyn kuntouttavan toiminnan tavoitteiden toteutumista, toiminnan sisältöjä, käytettyjä toimintamalleja, asiakastyytyvyyttä ja toiminnan vaikuttavuutta. Työssä painottuu aluksi käytännön yhteistyömallien rakentaminen.

Ohjaus- ja seurantaryhmän tulee raportoida toiminnasta saaduista kokemuksista ja kehittämistarpeista Rikosseuraamusvirastolle tarpeen mukaan ja kustakin toimintavuodesta seuraavan vuoden tammikuun loppuun mennessä. Tämä raportti on laadittu ko. tarkoitusta varten. Siinä esitetyt tiedot perustuvat vankiloiden raportteihin sekä vankien nimilehtitietoihin.

Ohjaus- ja seurantaryhmän kokoonpano on seuraava:

- Vankeinhoitojohtaja Ahti Lempiö, Rikosseuraamusvirasto, puheenjohtaja
- Kriminaalihuoltojohtaja Pauli Nieminen, Rikosseuraamusvirasto
- Ylitarkastaja Vuokko Karsikas, Rikosseuraamusvirasto, sihteeri
- Johtaja Jaakko Kopra, Riihimäen vankila
- Johtaja Tuomo Kärjenmäki, Satakunnan vankila
- Psykologi Liisa Riittinen, Mikkelin vankila
- Apulaisjohtaja Tiina Leinonen, Kriminaalihuoltolaitoksen Tampereen aluetoimisto
- Tutkija Yrjö Nuorvala, STAKES
- Tutkimussihteeri Jouni Tourunen, Järvenpään sosiaalisairaala
- Psykologi Maija Laukkanen, Silta-Valmennusyhdistys ry.
- Asumispalveluvastaava Kari Vuorinen, Silta-Valmennusyhdistys ry.

Ohjaus- ja seurantaryhmä on kokoontunut vuonna 2002 neljä kertaa. Kokouksessa 31.1. ohjaus- ja seurantaryhmän kokouksessa oli edustajat Tuustaipaleen kuntoutumiskeskuksesta ja Mikkelin-yhteisöstä kertomassa toiminnastaan, 22.3. ryhmä vieraili tutustumassa Silta-Valmennusyhdistyksessä Tampereella, 13.5. Tervalammen kartanossa ja 15.10. Järvenpään sosiaalisairaalassa. Ohjaus- ja seurantaryhmä on vuoden aikana valmistellut lomakkeen vangin sijoittamisesta ulkopuoliseen laitokseen ja raportin ulkopuoliseen laitokseen sijoitetusta (liite). Lomakkeita käytettiin vuoden 2002 seurantatietojen keräämiseen.

2. SÄÄDÖSTAUSTA JA TOIMINNAN RAHOITUSPERIAATTEET

Vankien sijoitus ulkopuoliseen laitokseen tuli mahdolliseksi 1.6.1999 lukien rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain 2 luvun 3 d §:n (364/1999) nojalla. Sen mukaan luotettavaksi katsottava vanki, jolla on päihdeongelma tai jolla voidaan olettaa olevan erityisiä vaikeuksia selviytyä vapaudessa, voidaan sijoittaa määräajaksi rangaistuslaitoksen ulkopuoliseen laitokseen tai vastaavaan yksikköön, jossa hän osallistuu päihdehuoltoon tai hänen selviytymismahdollisuuksiaan parantavaan muuhun tavoitteelliseen toimintaan. Luvan ehdoksi voidaan asettaa, että vanki pyydettyä antaa virtsanäytteen tai suorittaa puhalluskokeen. Sijoituksen ehtona on myös, että vanki suostuu siihen, että ulkopuolinen laitos tai vastaava yksikkö saa ilmoittaa vankilalle ehtojen rikkomisesta. Jos vanki ei noudata hänelle asetettuja ehtoja, sijoitusmääräys voidaan peruuttaa.

Vankeinhoitoasetuksen 57 a §:n (700/1999) mukaan sijoitussopimuksessa sovitaan sijoituksen tavoitteet, sijoitusajankohta, sijoituksen kesto, toiminnan sisältö sijoituspaikassa, vangille asetettavat ehdot, seuraamukset ehtojen rikkomisesta, yhteydenpito vankilan, sijoituspaikan ja vangin kotikunnan välillä, toimenpiteet sijoituksen päättyessä sekä muut tarvittavat asiat. Sopimus sisältää lisäksi vangin sitoumuksen tavoitteelliseen toimintaan sijoitusyksikössä. Sijoitus edellyttää, että kustannusten suorittamisesta on sovittu.

Oikeusministeriön päätöksen 15.6.1999 mukaan vangin sijoittamisesta ulkopuoliseen laitokseen päättää oikeusministeriön vankeinhoito-osasto tai vankilan johtaja sen mukaan kuin toimivallan jaosta on päätetty rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain 2 luvun 3 b §:n nojalla vangille myönnettävän poistumislupa-asian ratkaisemisessa. Oikeusministeriön vankeinhoito-osasto voi yksittäistapauksessa ottaa käsiteltäväkseen johtajan toimivaltaan kuuluvan vangin sijoittamista tai sijoituksen peruutusta koskevan asian.

Vankeinhoito-osaston ohje 21.12.2000 /12/011/2000 määrittelee mm. sijoituksen edellytykset ja sijoitetun vangin valvonnan ja sijoituksen peruuttamiseen liittyvät asiat. Vangin sijoitus sijoituslaitokseen on osa suunnitelmallista työtä vangin toimintakyvyn kehittämiseksi. Tämän vuoksi edellytetään paitsi vangin luotettavuutta myös sitä, että vanki tarvitsee työ- ja toimintakykynsä edistämiseksi sellaista hoitoa, tukea, kuntoutusta tai muuta apua, jota ei voida tai jota ei ole tarkoituksenmukaista järjestää rangaistuslaitoksessa, ja sijoittuminen ulkopuoliseen laitokseen tukee vangin rangaistusajan suunnitelmassa asetettujen tavoitteiden saavuttamista. Sijoitus perustuu rangaistuslaitoksen, sijoituslaitoksen, tarvittaessa vangin kotikunnan ja vangin väliseen vapaaehtoiselta pohjalta laadittavaan sopimukseen. Ohjeen mukaan rangaistusaikainen sijoitus voidaan korvata vankeinhoito-osaston määrärahoista, jos sitä ei voida rahoittaa muulla tavalla.

Vankien ohjaamisesta kuntoutukseen vastaavat vankilat. Toimintaan sijoittaminen tehdään yhteistyössä lähettävän vankilan, sijoituslaitoksen ja tarvittaessa vangin kotikunnan kesken. Valintapäätöksen jälkeen vankila ja sijoituslaitos tekevät sopimuksen vangin RTL:n 2 luvun 3 d §:n mukaisesta sijoituksesta rangaistuslaitoksen ulkopuoliseen kuntoutukseen. Vangin tulee sitoutua sijoitusta koskevien ehtojen noudattamiseen.

3. SIJOITETUT VANGIT

Päihdehuoltolaitoksiin on vuonna 2002 ollut sijoitettuna yhteensä 20 vankia, joista 18 on uusia sijoitettuja. Silta-Valmennusyhdistykseen on ollut sijoitettuna vuonna 2002 yhteensä 23 vankia, joista 3 on aloittanut jo edellisenä vuonna ja 1 tullut toista kertaa Silta-Valmennukseen 2002, uusia aloittaneita on siten 19. Yhteensä ulkopuoliseen laitokseen vuonna 2002 ollut sijoitettuna 43 vankia. Vuoden 2002 lopussa päihdehuoltolaitoksessa oli kaksi vankia ja Silta-Valmennusyhdistyksessä neljä vankia. Päihdehuoltolaitokseen sijoitetuista kolme oli naista ja Silta-Valmennukseen sijoitetuissa oli neljä naista.

Sijoitetut vangit vuosina 2000 - 2002

	2000	2001	2002
Silta-Valmennusyhdistys	-	6	23
Päihdehuoltolaitokset	6	15	19
Muut laitokset	-	-	1

Ulkopuoliseen päihdehuolto- tai kuntoutuslaitokseen sijoitettujen vankien keski-ikä oli 31 vuotta. Heidän ikänsä vaihtelivat 17:stä 62 vuoteen. Kolme sijoitettua oli sakon muutorangaistusta suorittavia. Muiden vankilakertaisuus oli keskimäärin 4 ja se vaihteli 1:stä 25:een. Rikokset vaihtelivat laidasta laitaan. Useimmilla vangeilla päärikoksena oli huumausainerikos tai henkirikos. Vankila-ajan pituus oli hieman yli puolella 6 kuukauden ja alle 2 vuoden välillä. Yli 4 vuoden rangaistus aika oli kahdella sijoitetulla.

Kuntoutusajan pituus ulkopuolisessa laitoksessa oli seuraava:

	Silta-Valmennus	Muut laitokset
alle 2 viikkoa	-	2
2 viikkoa – alle 1 kuukausi	-	6
1 kk – alle 3 kuukautta	8	7
3 kk – alle 6 kuukautta	11	5
6 kuukautta tai enemmän	4	-
Yhteensä	23	20

Pituus on laskettu siten, että kuntoutuksessa vielä oleville on laskettu suunniteltu pituus ja kuntoutuksen keskeyttäneille sen todellinen pituus, samoin kuin kuntoutuksen suunnitellusti päättäneille.

Silta-Valmennusyhdistyksessä sijoitusajat olivat yleensä 3 kuukaudesta alle 6 kuukauteen, kun muissa laitoksissa suurin osa sijoituksista jäi alle 3 kuukauden pituisiksi. Kuntoutusvuorokausia oli Silta-Valmennuksessa n. 2300 ja muissa laitoksissa n. 1100.

Päihdehuoltolaitossijoitukset toteutuivat suunnitellun mukaisesti. Suurinta osaa niistä pidettiin muutenkin onnistuneina. Yli puolet hoitosuhteista jatkui myös vapautumisen jälkeen. Silta-Valmennusyhdistyksessä suurimman osan kuntoutus toteutui suunnitel-

mallisesti ja hoidon kannalta onnistuneesti. Sijoitetuista Sillassa jatkoi 6 henkilöä vapautumisensa jälkeen. Kolmen vangin kuntoutus keskeytyi rikkeen vuoksi. Sen lisäksi yksi vanki halusi itse pois ohjelmasta ilmeisesti sen vaativuuden vuoksi.

Kaikista sijoitetuista vangeista retkahti noin 7 % hoidon aikana. Luvattomia poistumisia laitoksesta ei tapahtunut.

4. YHTEISTYÖ VANKILOIDEN SEKÄ PÄIHDEHUOLTO- JA KUNTOUTUSLAITOSTEN KESKEN

Vuonna 2002 vankeja on sijoitettu seuraaviin laitoksiin:

■ Helsingin diakonissalaitos	1
■ Kalliolan klinikat, Kisko	1
■ Kankaanpään A-koti	1
■ Mainiemen kuntoutuskeskus	1
■ Mikkeli-Yhteisö	1
■ Neuronin kurssikeskus	1
■ Poiju-laitoskuntoutusyksikkö	1
■ Porin päihdekuntoutusyksikkö	1
■ Pyhänsivun hoitokoti	2
■ Tervalammin kuntoutumiskeskus	1
■ Tessio Backa	4
■ Tuustaipaleen kuntoutumiskeskus	3
■ Sillanpirtin hoitokoti	1
■ Silta-Valmennusyhdistys	23
■ Harvialan koulukoti	1
Yhteensä	43

Vankeja sijoittivat ulkopuoliseen laitokseen seuraavat vankilat:

Päihdehuoltolaitokseen

■ Hämeenlinnan vankila	4 (joista 2 naista)
■ Keravan vankila	2
■ Vantaan vankila	1
■ Satakunnan vankila	1
■ Turun tutkintavankila	1 (nainen)
■ Vaasan vankila	1
■ Kuopion vankila	3
■ Mikkelin vankila	2
■ Oulun vankila	1
■ Pelson vankila	3
Yhteensä päihdehuoltolaitokseen	19

Koulukotiin

□ Keravan vankila	1
-------------------	---

Silta-Valmennusyhdistykseen

■ Helsingin vankila	3
■ Hämeenlinnan vankila	4 (kaikki naisia)
■ Keravan vankila	4
■ Riihimäen vankila	4
■ Kylmäkosken vankila	1
■ Satakunnan vankila	6
■ Vilppulan vankila	1
Yhteensä Silta-Valmennukseen	23

Päihdehuoltolaitoksiin on sijoitettu eniten, 9 vankia Itä- ja Pohjois-Suomen alueelta, josta ei ole lähetetty ollenkaan vankeja Silta-Valmennukseen ilmeisesti sen vuoksi, että se on kaukana vankien kotipaikasta. Länsi-Suomesta päihdehuoltolaitokseen sijoitettuja on vähän, Etelä-Suomesta sen sijaan lähes yhtä paljon, eli 7, kuin Itä- ja Pohjois-Suomesta. Päihdehuoltolaitoksen vankilat ovat valinneet yleensä kohtuullisen läheltä vankilaa.

Silta-Valmennusyhdistyksen palveluita ovat käyttäneet useat Etelä-Suomen vankeinhoitoalueen vankilat (sijoitettuja 15) sekä Länsi-Suomesta (8 vankia) erityisesti Satakunnan vankila, joka sijoitti sinne kuntoutukseen 6 vankia, Kylmäkoski ja Vilppulan vankila sijoittivat kumpikin yhden vangin. Ainoastaan Hämeenlinnan, Keravan ja Satakunnan vankilat ovat käyttäneet sekä päihdehuoltolaitoksia että Silta-Valmennusyhdistystä. Kerava on lisäksi sijoittanut yhden vangin koulukotiin jatkamaan kesken jääneitä opintojaan.

Silta-Valmennusyhdistys käynnisti vuoden aikana vankilayhteistyöhön liittyen eri vankiloiden virkamiesten tapaamiset. Ensimmäiseen tapaamiseen osallistui edustajia noin puolesta vankiloita.

4.1 Edellytykset sijoituslaitoksille

Vanki voidaan ohjeen nojalla sijoittaa vankilan ulkopuolelle vankeinhoito-osaston tai rangaistuslaitoksen johtajan hyväksymään päihdehuoltolaitokseen tai muuhun päihdehuollon yksikköön, sisäoppilaitosmuotoisesti koulutusta järjestävään tai muuhun sellaiseen laitokseen, jossa järjestettävän toiminnan katsotaan edistävän vangin selviytymistä. Toiminnan sisällön ja laadun tulee olla sellaista, että sijoittamisen perusteena olevassa vangin rangaistusajan suunnitelmassa esitetyt tavoitteet voivat toteutua. Eriytistä luetteloa yhteistyöhön ”soveltuvista” päihdehuoltolaitoksista vankeinhoidossa ei ole eikä niitä ole kilpailutettu. Lääninhallitukset antavat toimiluvan yksityisille hoitolaitoksille. Toimintaa valvovat kunnat.

Vankeinhoito-osaston ohjeen nojalla sijoituslaitokseen liittyviä edellytyksiä ovat:

- Sijoituslaitos järjestää sosiaali- tai terveydenhuollon, opetus- tai muita soveltuvia palveluja. Laitos on valtion, kunnan, kuntayhtymän tai muun julkisyhteisön ylläpitämä tai vastaava yksityinen sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja tuottava yksikkö, jonka toiminta on järjestetty yksityisten sosiaalipalvelujen valvonnasta annetun lain (603/1996) tai yksityisestä terveydenhuollosta annetun lain (152/1990) mukaisesti.
- Sijoituslaitoksesta sovitaan yhteistyössä vangin kotikunnan kanssa, kun kotikunta osallistuu sijoituksesta aiheutuvien kustannusten korvaamiseen tai kun se on tarpeen sijoituksen yhteensovittamiseksi vangin vapautumisen jälkeen mahdollisesti tarpeellisten toimenpiteiden kanssa.
- Sijoituslaitoksessa on riittävä valvonta tai sen toimintamallia voidaan muutoin pitää sijoituksen kannalta tarkoituksenmukaisena.
- Sijoituslaitos sitoutuu valvomaan vangin sijoitukseen liittyvien ehtojen noudattamista ja ilmoittamaan vankilalle ehtojen rikkomisesta tai sitä koskevasta epäilystä sijoitussopimuksessa sovittavalla tavalla.
- Sijoituslaitos sitoutuu järjestämään vangin toiminnan siten, että se tukee vangin rangaistusajan suunnitelmassa asetettuja tavoitteita.

Sopimuksessa sovitaan mm. siitä,

- että sijoituslaitos valvoo vangille asetettujen, sijoitukseen liittyvien ehtojen noudattamista ja ilmoittaa vankilalle ja sopimuksessa mainituille muille viranomaisille ehtojen rikkomisesta tai sitä koskevasta epäilystä;
- että sijoituslaitos ilmoittaa rangaistuslaitokselle muutoksista laitoksen olosuhteissa, toiminnassa tai muissa sijoitussopimuksessa mainituissa asioissa;
- että sijoituslaitos nimeää yhteyshenkilön sijoituslaitoksen ja rangaistuslaitoksen yhteydenpitoa varten;
- että rangaistuslaitos suorittaa sijoitetun vangin valvontaa;
- että rangaistuslaitos seuraa sitä, että sijoituslaitos noudattaa tehtyä sopimusta;
- millä edellytyksillä sijoitussopimus voidaan purkaa tai sijoitus keskeyttää ja mitkä ovat sopijaosapuolten oikeudet peruuntumisen tai keskeytyksen yhteydessä;

4.2 Yhteistyölaitokset

Harvialan koulukoti sijaitsee Janakkalassa. Se on lastensuojelun piirissä toimiva erityisoppilaitos, jonka toiminta käsittää kuntoutusta, hoitoa, työtoimintaa, työnopetusta, koulutusta, itsenäistymisvalmennusta ja vapaa-aikatoimintaa.

Helsingin Diakonissalaitoksella on Pellaksen huumehoitoyksikkö aikuisille huumeidenkäyttäjille katkaisu-, vieroitus- ja kriisihoitoon, Perheen yhdistetyn hoidon yksikkö PYY huumeongelmaisia perheitä varten ja Lasten ja nuorten huumehoitoyksikkö Helsingissä, joka tarjoaa palveluja lapsille ja nuorille sekä heidän perheilleen valtakunnallisesti.

Kalliolan Klinikat, Kiskon yksikkö on yli 18-vuotiaille huumeaineiden käyttäjille ja heidän läheisilleen tarkoitettu terapeuttinen yhteisö. Hoidon tavoitteena on päihteetön elämäntapa. Kiskon Klinikoiden toiminta perustuu ajatukseen, jonka mukaan ihminen sairastuttuaan päihderiippuvuuteen on kykenemätön hallittuun päihteiden käyttöön. Hoito perustuu transaktioanalyttiseen ryhmäterapiaan, Daytop-pohjaiseen yhteisöterapiaan, sosiaalikutoutukseen ja AAINA:en toipumishjelmaan.

Kankaanpään A-koti on Vapaan Alkoholihuollon Kannatusyhdistys ry:n ylläpitämä päihdekuntoutuslaitos, joka tarjoaa kuntoutusta vapaaehtoisesti hoitoon hakeutuville. Pidempiaikainen, noin puolen vuoden – vuoden pituinen kuntoutus perustuu yhteisökasvatuksellisiin periaatteisiin. Peruskuntoutus, joka kestää n. 4- 6 viikkoa, on psykososiaalista kuntoutusta, joka sisältää myös yhteisöllisiä elementtejä.

Mainiemen kuntoutumiskeskus on Hämeen päihdehuollon kuntayhtymän jäsenkuntien omistama päihdehuollon erityispalveluyksikkö Lammilla. Mainiemen kuntoutumiskeskuksessa tarjotaan päihdehuollon palveluja 18 vuotta täyttäneille katkaisuhoidosta pitempiaikaiseen kuntoutukseen sekä asiakkaan tarpeiden mukaista työkoekielua ja tukiasumista. Kuntoutustoiminta perustuu yhteisöhoitoon periaatteisiin.

Mikkeli-Yhteisö on Vapaan Alkoholihuollon Kannatusyhdistys ry:n ylläpitämä hoito- ja kuntoutuslaitos yli 18-vuotiaille huumeongelmasta kärsiville, jotka haluavat lopettaa kaikkinaisen päihteiden käytön. Mikkeli-Yhteisö kuntouttaa ja opettaa huumeriippuvaisia ihmisiä normaaliin elämään. Yhteisön päihdekuntoutus on pitkäkestoista yhteisöhoitoa ja -kasvatusta narkomaaneille. Mikkeli-yhteisössä käytetään 5-portaista hoitomallia, josta

neljä porrasta suoritetaan yhteisössä ja viimeinen oma-apu- ja jatkoryhmissä. Hoitoaika on 12-15 kuukautta.

Neuron on Kuopiossa sijaitseva yksityinen, Suomen aivotutkimus- ja kuntoutussäätiön omistama ja ylläpitämä neurologinen tutkimus- ja kuntoutuskeskus. Kuntoutuksen tavoitteena on kuntoutujan toimintakyvyn vahvistaminen ja tukeminen, kuntoutujan ja omaisten kannustaminen yksilöllisen kuntoutustavoitteen saavuttamisessa, omatoimisen kuntoutuksen ja motivaation tukeminen sekä elämän sisällön rikastuttaminen.

Poiju on Merimajakkaan kuuluva laitoshoitoyksikkö. Se tarkoitettu 18 vuotta täyttäneille päihdeongelmista kärsiville nuorille, jotka ovat katkaisuhoidon, vieroitushoidon tai niiden jälkeisen kuntoutuksen tarpeessa. Hoitajaksojen kesto on viikosta muutamaan kuukauteen. Hoidon keskeisenä sisältönä ovat selventävät ja tukevat yksilö- ja ryhmäkeskustelut, toiminnalliset ryhmät sekä verkostotyö asiakkaan läheisten ja viranomaisien kanssa sekä tarpeen mukaisen lääkityksen tarjoaminen yksikön vastaavan lääkärin valvonnassa.

Porin päihdekuntoutumisyksikkö tarjoaa päihteiden ongelmakäyttäjille ja heidän läheisilleen mahdollisuuden muutokseen ja yksilölliseen kuntoutumiseen laitososuhteissa. Yhteistyössä asiakkaan kanssa laaditaan yksilöllinen kuntoutumissuunnitelma, johon sisältyvät mm. pari- ja perhetapaamiset, yksilö- ja ryhmäkeskustelut, apua kriisitilanteiden selvittämisessä, työskentelyä asiakkaan verkostojen kanssa, liikuntaa sekä askartelu- ja verstastoimintaa.

Pyhänsivun Kan-hoitokoti on Kristillisen alkoholisti- ja narkomaaniryön (KAN) ylläpitämä päihdeongelmallisille miehille tarkoitettu hoitoyhteisö. Hoidon tarkoituksena on auttaa alkoholista ja huumeista kärsiviä sekä vankilasta vapautuvia pysyvään raittiuteen ja yhteiskuntaa hyödyttävään elämään. Hoitotyössä kiinnitetään huomiota kristillisiin arvoihin ja pyritään luomaan aktiivinen elämänympäristö, jossa erilaiset harrastukset ja terapiatyöt antavat tärkeitä virikkeitä uuden elämän puolesta. Hoidon jälkeen pyritään ohjaamaan tuen piiriin.

Suoja-Pirtti ry tuottaa ja kehittää päihdehuollon asumispalveluja helsinkiläisille naisille ja miehille. Suoja-Pirtti ylläpitää **Hoitokoti Sillanpirttiä**.

Tervalammen kartanon kuntoutuskeskus on Helsingin kaupungin ylläpitämä päihdehuollon kuntoutuskeskus, jossa kuntoutetaan päihdeongelmaisia miehiä, naisia ja perheitä. Toiminnan tavoitteena on, että asiakas pystyy kuntoutusjakson jälkeen avoimuuden tuella ylläpitämään laitostuntoutuksessa aloitettua päihdeongelmista vapaata elämäntapaa. Tähän pyritään parantamalla asiakkaiden sosiaalisia, psyykkisiä ja fyysisiä suoriutumisedellytyksiä. Kuntoutuskeskuksessa käytetään erilaisia kuntoutusohjelmia mm. yhteisökuntoutusta. Keskimääräinen kuntoutusaika on 2 kuukautta.

Tessio Backa Hoitokoti – Itsenäistymiskeskus on Jyväskylän Katulähteyksen hoitokoti, joka on tarkoitettu lähinnä vankiloissa oleville ja sieltä vapautuville sekä laitostaustaisille päihde-, peli-, seksi- sekä laitostumis- ja mielenterveysongelmista kärsiville henkilöille, joiden normaaliin elämiseen liittyvät taidot ovat kadonneet tai niitä ei ole oltukaan. Asiakkaille opetetaan arkielämän taitoja yhteisöhoiton periaatteella kristilliseltä pohjalta.

Tuustaipaleen kuntoutumiskeskus on Itä-Suomen päihdehuollon kuntayhtymän ylläpitämä päihde-, lääke- ja huumeongelmallisille naisille, miehille ja perheille tarkoitettu hoitolaitos. Toiminta-ajatuksena on auttaa asiakasta löytämään turvallisessa ja luottamuksellisessa yhteisössä asiakkaan tarpeiden mukainen toimintamalli, joka parantaa hänen päihteettömiä selviytymismahdollisuuksiaan erilaisissa elämäntilanteissa. Kuntoutusohjelma koostuu yksilö-, perhe- ja ryhmäkeskusteluista, terveystieteistä ja lääkinällisestä hoidosta, työ- ja vapaa-ajan toiminnasta ja asiakasyhdistystoiminnasta. Hoidossa toteutetaan ratkaisukeskeistä, yhteisö- ja verkostohoitoa.

Tampereella sijaitsevan **Silta-Valmennusyhdistyksen** kuntoutuksen tavoitteena on edistää vangin selviytymistä rangaistusaikana, tukea hänen yhteiskuntaan sopeutumistaan sekä vähentää päihdekäyttöä ja riskiä syyllistyä uusiin rikoksiin. Kuntoutuspalveluiden avulla työstetään vangin elämänmuutosprosessia, tarjotaan välineet elämänhallinnan ja toimintakyvyn lisäämiseen ja päihteiden käytön vähentämiseen sekä annetaan perusvalmiudet koulutukseen ja työelämään osallistumiseen. Kuntoutuspalvelut on ensisijassa tarkoitettu toteutettaviksi osana vangin vapautteen valmennusta. Yhdistyksen kuntoutusperiaatteissa korostuu yhteisöllisyys. Silta-Valmennusyhdistyksen kanssa yhteistyö aloitettiin vuonna 2001 silloisen Kriminaalihuoltoyhdistyksen toimintakeskuksen jäätyä kriminaalihuollon valtiollistamisen ulkopuolelle.

Suurin osa yhteistyölaitoksista toimii jollain tavoin yhteisöhoiton periaatteiden mukaisesti. Osa niistä (Mainiemen kuntoutumiskeskus, Tervalammen kartanon kuntoutuskeskus ja Tuustaipaleen kuntoutumiskeskus) ovat kaupungin tai kunnan ylläpitämiä, osa on hoitokotityyppisiä pienehköjä laitoksia (Kankaanpään A-koti, Pyhänsivun Kanhoitokoti). Pitkään hoitoon perustuvia terapeuttisia yhteisöjä ovat Kalliolan klinikoiden Kiskon yksikkö ja Mikkeli-yhteisö. Kristilliseltä pohjalta toimivia ovat Kanhoitokoti ja Tessio Backa.

5. YHTEISTYÖ VANKILOIDEN JA KOTIKUNTIEN KESKEN

Vankeinhoito-osaston ohjeen mukaan rangaistuslaitoksen tulee tehdä vangin kotikunnan viranomaisten kanssa vangin suostumuksella yhteistyötä sijoituksen valmistelussa, jolloin sovitaan sijoituslaitoksesta ja hoidon rahoituksesta vankila-aikana ja vapautumisen jälkeen. Yhteistyön piiriin kuuluu myös sijoituksen aikana tarvittavien tukitoimien järjestäminen sekä sijoitukseen liittyvien tavoitteiden ja vangin vapautumiseen liittyvien toimenpiteiden yhteensovittamiseksi, erityisesti vangin jatkohoidon järjestämiseksi rangaistusajan jälkeen.

Vankien kotikunnat ovat yleensä olleet mukana hoidon suunnittelussa. Joka toisen päihdehuoltolaitoksessa olleen hoito jatkuikin vapautumisen jälkeen kotikunnan rahoituksella.

6. RAHOITUS

Rikosseuraamusvirastolla oli vuonna 2002 erillinen määräraha käytettäväksi vankien sijoitukseen ulkopuoliseen laitokseen ja ehtona sen käytölle oli mm., että rahoitusta ei voida muuten järjestää. Päihdehuoltolaitossijoituksiin varattu määräraha oli noin 50 000 euroa ja Silta-Valmennussijoituksiin varattu määräraha 84 000 euroa. Eduskunta myönsi kevään lisäbudjetissa ulkopuolisiin sijoituksiin lisää määrärahaa 150 000 euroa. Rikosseuraamusvirasto käytti määrärahaa yhteensä noin 240 000 euroa, josta noin 200 000 euroa Silta-Valmennuksen kuntoutukseen sekä noin 40 000 euroa muihin laitoksiin sijoittamiseen.

Lisäksi päihdehoidon maksajana vankila-aikana oli 10 päihdehuoltolaitokseen sijoitetun kohdalla sosiaalitoimi ja kahden hoitokustannuksiin sosiaalitoimi osallistui yhdessä vankeinhoitolaitoksen kanssa. Tarkemmista kustannuksista ei ole tietoa. Vankeinhoitolaitos kustansi kokonaan 8 vangin ulkopuolisen päihdehoidon, näistä vankilat omista rahoistaan kolmen vangin hoidon. Vankeinhoitolaitos maksoi kaikkien 23 Silta-Valmennukseen sijoitetun kuntoutuksen pääsääntöisesti siten, että vankilat maksoivat kustannukset ensin itse ja laskuttivat ne sitten Rikosseuraamusvirastolta.

Päihdehuoltolaitoksissa hoitopäivän hinta vaihteli 26 eurosta 157 euroon keskimäärän ollessa noin 86 euroa. Silta-Valmennuksen kuntoutuspäivän hinta oli 87,46 euroa. Eri-tyiskustannuksia Silta-Valmennusyhdistykselle on aiheutunut lisävalvonnasta. Yhteensä vuosina 2002 käytettiin päihdehuoltolaitoksiin sijoituksiin arviolta noin 90 000 euroa ja Silta-Valmennukseen sijoitukseen noin 200 000 euroa.

7. SIOJITETUN VANGIN VALVONTA

Vankeinhoito-osaston ohjeen mukaan vanki on valvonnan alainen ulkopuoliseen laitokseen sijoituksen aikana. Valvonnan tarkoituksena on varmistaa, ettei vanki poistu sijoituslaitoksesta ilman asianmukaista lupaa eikä syyllisty rikokseen sekä, että vanki noudattaa sijoitukselle ja päiheteettömyydelle asetettuja ehtoja. Periaatteena sijoitetun vangin valvonnassa on se, että rangaistuslaitos vastaa valvonnasta. Valvontaa toteutetaan sekä suoraan että välillisesti sijoituslaitoksen yhteyshenkilön kautta. Rangaistuslaitos suorittaa valvontaa pitämällä yhteyttä vankiin ja sijoituslaitoksen yhteyshenkilöön, käymällä sijoituslaitoksessa sekä suorittamalla valvontaa teknisin välinein esim. puhelimitse. Rangaistuslaitos, tai sopimuksen mukaan myös sijoituslaitos, voi päiheteettömyyden toteamiseksi vaatia vankia suorittamaan puhalluskokeen tai antamaan virtsanäytteen. Sijoituslaitos valvoo vangin sijoitusehtojen noudattamista sijoitussopimuksessa sovitulla tavalla ja ilmoittaa vankilalle ehtojen rikkomisesta tai sitä koskevista epäilyistä. Vangin sijoitusehtojen rikkomisesta ilmoitetaan tarpeen mukaan suoraan poliisiviranomaiselle.

Valvonta on toteutettava hienotunteisesti ja samalla on huolehdittava siitä, etteivät vankia koskevat salassa pidettävät tiedot tule ilmi ilman vangin antamaa suostumusta. Valvontatoimenpiteet ja sijoituslaitoksen antamat vangin sijoitusehtojen rikkomista koskevat tiedot tulee kirjata niin, että ne pystytään jälkikäteen selvittämään.

Käytännössä valvontaa hoidetaan mm. tekemällä valvontakäyntejä sijoituslaitoksiin sekä olemalla niihin yhteydessä puhelimitse. Poistumislupa-asiat on yleensä hoidettu postin ja faxin välityksellä. Sijoituslaitoksissa saatetaan myös pitää kuntoutukseen liittyvä alkua- ja loppupalaveri. Silta-Valmennusyhdistyksen ja vankeinhoitolaitoksen välillä on laadittu erityinen sopimus kuntoutuksen ehdoista. Yhdistys faksaa viikko-ohjelmat vankilaan, samoin vankien osallistumiset ulkopuolisiin tilaisuuksiin. Silta-Valmennusyhdistyksessä tehdään vankien päihdetestaukset. Myös osa päihdehoitolaitoksista voi tarvittaessa teettää testauksia ulkopuolella.

8. YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Vankien sijoitukset ulkopuoliseen laitokseen käynnistyivät melko hitaasti vuonna 2000, mihin vaikuttivat mm. rahoitukselliset ongelmat ja puutteet vankiloiden kuntoutustoiminnoissa. Vuonna 2002 toiminta oli jo vakiintuneempaa. Päihdehuoltolaitokseen sijoitettujen määrä (20) ei ole kuitenkaan olennaisesti lisääntynyt, mikä saattaa johtua siitä, että työlääseen sijoitusprosessiin ei mielellään lähdetä epävarman rahoituksen vuoksi. Silta-Valmennusyhdistykseen sijoitettujen määrä (23) nousi lähelle tavoitetta (8 henkilöä päivittäin), mutta tavoitteesta kuitenkin jäätiin todennäköisesti yhteistyötä edelleen haittaavien rahoitusepäselvyyksien vuoksi.

Ulkopuolista sijoitusmahdollisuutta käytti vuonna 2002 yhteensä 13 vankilaa, joista suurin osa oli samoja kuin aikaisemmin. Itä- ja Pohjois-Suomen alueelta sijoitettiin vankeja vain päihdehuoltolaitoksiin ilmeisesti siitä syystä, että vangin kotipaikkakunnalta on pitkä matka Silta-Valmennusyhdistykseen Tampereelle. Neljä vankilaa sijoitti vankeja sekä päihdehuoltolaitoksiin että Silta-Valmennusyhdistykseen.

Päihdehuoltolaitoksia, joihin vankeja sijoitettiin, oli yhteensä 13. Useampi kuin yksi vanki sijoitettiin Tessio Backaan, Tuustaipaleen kuntoutumiskeskukseen ja Pyhänsivun hoitokotiin. Päihdehuoltolaitoksia ei ole kilpailutettu, vaan vankilat ovat käyttäneet todennäköisesti vangin kotikunnan kanssa sovittua laitosta, joka sijaitsee lähellä rangaistuslaitosta valvonnan toimivuuden vuoksi. Mahdollisesti myös hoitopäivän hinta, hoidon tehokkuudesta saatu mielikuva mm. aiempien kokemusten vuoksi ja vangin toivomukset ovat vaikuttaneet valintaan.

Sijoitukset ovat yleensä hyvin valmisteltuja ja yhteistyö vankiloiden ja kuntoutuslaitosten kesken on toiminut hyvin. Sijoitusprosessi on sinänsä kuitenkin erittäin vaativa sekä henkilökunnalle että myös vangille.

STAKES suunnittelee päihdehuoltolaitoksille laatuksiteereitä lähinnä itsearviointiin. Kriteerien perusteella saadaan yhtenäinen kuva eri hoitopaikkojen hoidon sisällöstä ym. laitosta koskevista perustiedoista, jos tiedot saadaan julkiseen käyttöön. Vankilan kannalta vangin kotikunnan toivomukset hoitopaikan suhteen ovat olennaisen tärkeitä, koska hoidon olisi hyvä jatkuva vapautumisen jälkeen ja tästä vastaa yksinomaan vangin kotikunta. Yhtenä kriteerinä hoitopaikan valinnalle tulee olla myös vangin yksilöllinen tarve, koska hoidon onnistumiselle on merkitystä sillä, minkälainen hoitotyö tehoaa yksilöön parhaiten. Valvonnan kannalta hoitopaikan läheisyydellä on merkitystä.

Lainrikkajille palveluita on vähän saatavilla, joten Silta-Valmennuksen kuntoutuspalvelut ovat tärkeitä, kun vanki tarvitsee laaja-alaisempaa kuntouttavaa toimintaa kuin päihdehuoltoa elämänhallintataitojen lisäämiseksi. Yhdistyksen palvelut mahdollistavat asenteittaisen yhteiskuntaan sijoittumisen edistämisen.

Sijoitettuja vankeja oli yhteensä 43, joista 7 oli naista. Sijoitusta on käytetty hyvin erilaisten vankien kohdalla: heidän ikänsä, kertaisuutensa, rikoksensa ja tuomion pituus vaihtelivat huomattavasti. Hoitoajat ovat olleet päihdehuoltolaitoksissa melko lyhyitä: suurimman osan sijoitus on kestänyt alle 3 kuukautta. Hoito kokonaisuudessaan on useiden kohdalla ollut pidempi ottaen huomioon myös kuntoutusajan vankilassa sekä mahdollinen jatkohoito vapautumisen jälkeen sosiaalitoimen rahoituksella. Silta-

Valmennusyhdistyksessä sijoitetut ovat olleet kuntoutuksessa usein yli 3 kuukautta, muutamat yli puoli vuottakin.

Päihdehuoltolaitossijoitukset toteutuivat suunnitellun mukaisesti. Suurinta osaa niistä pidettiin muutenkin onnistuneina. Yli puolet hoitosuhteista jatkui myös vapautumisen jälkeen. Silta-Valmennusyhdistyksessä suurimman osan kuntoutus toteutui suunnitelmallisesti ja hoidon kannalta onnistuneesti. Sijoitetuista jatkoi Sillassa 6 henkilöä vapautumisensa jälkeen. Kolmen vangin kuntoutus keskeytyi rikkeen vuoksi. Sen lisäksi yksi vanki halusi itse pois ohjelmasta.

Kaikista sijoitetuista vangeista retkahti noin 7 % hoidon aikana. Koska retkahtaminen kuuluu päihdeongelman luonteeseen, sijoitusten onnistumista voidaan pitää hyvänä. Vaikka sijoitettavat valitaan huolellisesti vankilassa kuntoutukseen osallistuneista, etukäteen ei voida täysin varmasti ennustaa onnistumista hoitolaitoksessa, jossa "kiusaukset" ovat erilaiset kuin vankilaympäristössä.

Hoidon kustannuksia on maksettu yhteensä noin 300 000 euroa. Ilahduttavaa on, että hoidon kustantamiseen ovat osallistuneet myös vankien kotikunnat. Sijoitusmahdollisuuden käyttö tulevaisuudessa edellyttää sitä, että rahoitus voidaan turvata pitkäaikaisesti, koska ajoittainen epävarmuus rahoituksesta haittaa huomattavasti toiminnan suunnitelmallisuutta. Epävarmaan prosessiin ei mielellään lähdetä, ellei olla varmoja siitä, että sillä on toteutumisedellytykset.

RAPORTTI ULKOPUOLISEEN LAITOKSEEN SIJOITUKSESTA
RIKOSSEURAAMUSVIRASTOLLE
(täytetään yhteistyössä sijoituslaitoksen kanssa)

_____	_____
Sijoitetun vangin nimi	Vankila
_____	_____
Sijoituslaitos	Henkilötunnus
_____	_____
	Sijoitus alkoi, pvm
	päättyi, pvm

Sijoituksen päätyminen

- sijoitus toteutui suunnitelman mukaisesti
- sijoitus keskeytyi, milloin, peruste

toimenpiteet keskeytymisen johdosta

Sijoituksen onnistuminen

- hyvin (sijoitettu on osallistunut toimintaan tavoitteen mukaisesti ja rikkeettä)
- kohtalaisesti (vain osa tavoitteista saavutettiin ja/tai sijoitukseen liittyi joitain ongelmia)
- huonosti (sijoitettu ei ole ollut osallistunut toimintaan tavoitteen mukaisesti ja/tai sijoitus on keskeytynyt)

Sijoituksen jatkuminen vapautumisen jälkeen

- jatkuu vapautumisen jälkeen
- päättyy vapautuessa

Sijoitetun tilanne vapautumisen jälkeen

Pvm

Allekirjoitus